

In memoriam

Poklon samorastniku – prof. dr. Janezu Cvirnu v slovo

Naključje (ali morda nezavedno odlaganje?) je hotelo, da naslednje besede pišem prav v prazničnih decembrskih dneh, ko se človek še bolj kot sicer ozira nazaj in se spominja minulih dogodkov in trenutkov. Ter seveda ljudi, ki so taiste dogodke in trenutke zaznamovali. Tudi prijateljev, ki so za vselej odšli, pa čeprav njihove številke še vedno hrani v telefonu, njihove podobe pa si pred oči z lahkoto priključ v vsej njihovi jasnosti in razločnosti. Zlasti kadar zavoljo časovnega odmika ob tem ne čuti več neposredne bolečine, temveč težko opisljiv preplet prijetnega, blagega spomina in obenem trpke praznine. Ko si denimo zaželi tovariške debate ob kavi ali pivu, ali pa profesionalnega mnenja in nasveta. Ko enostavno pogreša učitelja, mentorja, kolega in prijatelja, kakršen je bil Janez Cvirn.

Prof. dr. Janez Cvirn je slovenski zgodovinar in humanistični prostor trajno obogatil in zaznamoval kot eden vodilnih strokovnjakov za zgodovino 19. stoletja, vrhunski raziskovalec, plodovit pisec in predan pedagog, ki je generacijam svojih študentov preteklost, kot tudi vedo o njej, uspel približati na jase in obenem celovit način. Karierna oz. profesionalna pot leta 1960 rojenega Celjana se bere kot svojevrstna zgodba o uspehu, zlasti ob zavedanju, da je izhajal iz socialno deprivilegiranega družinskega, primestno delavskega okolja in da so bili vsi njegovi številni dosežki plod lastnega talenta, marljivosti in truda. Po končani celjski gimnaziji in študiju na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani se je kot mlad zgodovinar v zgodnjih osemdesetih letih 20. stoletja najprej zaposlil v Zgodovinskem arhivu Celje. Tam se je dodobra seznanil z arhivskim gradivom, in to ne le kot profesionalni arhivist, ki za gradivo skrbi in ga ureja, temveč tudi kot uporabnik – raziskovalec, ki na podlagi arhivskih virov oživlja, dopolnjuje in oblikuje svoje in posledično tudi naše védenje in predstavo o preteklosti. Leta 1985 je arhiv formalno zapustil, a se kasneje vedno znova z veseljem in strastjo vanj vračal, ter postal prvi kustos pedagog Pokrajinskega muzeja v Celju, kjer je mladim obiskovalcem zgodovino skušal približati na razumljiv in všečen način ter v njih prebuditi interes in ljubezen do kulturne dediščine. Ob pedagoškem delu je ogromno raziskoval, študiral, s svojim znanstvenim delom hitro opozoril nase, pre-

segel lokalne okvire ter se leta 1991 odzval povabilu Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete, kjer je nasledil svojega spoštovanega mentorja in vzornika, akademika Vasilija Melika. Sprva kot docent, od leta 1997 kot izredni ter po letu 2002 kot redni profesor.

Janez Cvirn je bil zgodovinar v najžlahtnejšem pomenu te besede. Zgodovinarje zanj nikoli ni bilo zgolj nizanje letnic in podatkov, pač pa izziv, kako z znanstvenimi metodami čim bolj spoznati in pojasniti procese in pojave ter življenje, razmišljanje in čustvovanje ljudi v določenem času in prostoru. Njegovo poznavanje nacionalne zgodovine, zlasti 19. stoletja, ni odlikovalo le izvrstno razumevanje geopolitične dinamike Habsburške monarhije, temveč tudi pretanjen občutek za konkretne človeške zgodbe in usode v družbenem, socialnem, kulturnem in gospodarskem razvoju našega prostora, tako v neposrednem lokalnem, kot v najširšem mednarodnem

kontekstu. Od tistih razvpitih in dobro znanih, do mnogih predolgo pozabljenih ali zamolčanih, pa vse do preprostih, pogosto anonimnih in na družbeno obrobje potisnjenih posameznikov in skupin. V zavračanju vseh ideoloških dogem je presegal ozek nacional(istič)ni pogled, iz objektivnih razlogov dolgo prisoten v našem zgodovinopisju. Z njegovo pomočjo danes lažje in objektivneje razumemo modernizacijske procese na naših tleh, nacionalna naspotja in boje, vprašanje spreminjajočih se identitet v nacionalno mešanih okoljih, tudi pojem naroda je po njegovi zaslugi danes marsikomu razumljivejši. Našo stroko in ceh nedvomno še čaka celostna umestitev in ovrednotenje njegovega bogatega opusa na področju zgodovinopisja, na tem mestu naj omenim zgolj *Trdnjanski trikotnik*, temeljno delo za razumevanje narodno-političnih razmer in duha časa na Spodnjem Štajerskem v drugi polovici 19. stoletja. Podobno velja za knjigo *Kri v luft! Čreve na plot!*, ki je bila kasneje celo ekranizirana v odličnem dokumentarcu, katerega scenarist je bil. Tudi na ta način so znanstvene, dotlej praviloma preveč akademske in suhoparne ter zategadelj širši javnosti manj dostopne in privlačne vsebine stopile v domove njegovih someščanov in jim odkrile in osvetlile marsikatero skrivnost njihovega mesta. Približati ljudem njihovo zgodovino, z drugim besedami, življenje tistih, ki so stoletje nazaj stopali po tako rekoč istih ulicah, je Janez v največji meri udejanil prav v svojem Celju. S svojo karizmo in avtoriteto, ki je temeljila na znanju, strokovni in osebni integriteti, komunikacijskih veščinah in prvinski človeški toplini in neposrednosti, je v začetku devetdesetih let v Zgodovinskem društvu Celje okrog sebe zbral skupino mlajših kolegov ter vse po vrsti še dodatno navdušil nad znanstvenim delom. Najprej kot urednik *Celjskega zbornika*, nato pa kot pobudnik in urednik *Zgodovine za vse*, revije, ki ni le orala ledino na področju povezovanja znanstvene metodologije z narativno povednostjo, ampak je postala tudi valilnica in kalilnica novih zgodovi-

narskih peres ter lani, žal že brez Janeza, praznovala svoj dvajseti rojstni dan. S podobnim entuziazmom in predanostjo je dr. Cvirn sodeloval tudi pri ostalih znanstvenih in strokovnih založniških projektih, revijah in publikacijah v slovenskem in tudi mednarodnem prostoru, vključno s pričujočo *Kroniko, časopisom za slovensko krajevno zgodovino*, ki jo je v letih 1994 in 1995 tudi urejal in bil nato do leta 2000 še član njenega uredniškega odbora.

Janez je zgodovino spoštoval in imel rad, zato ga je motilo njeno izkoriščanje po dnevno-političnih potrebah in sklicevanje nanjo ob še tako banalnih in trivialnih priložnostih. V enem zadnjih formalnejših pogovorov o njegovih muzealskih izkušnjah je ponovil svoje globoko prepričanje o vlogi zgodovinarjev pri razbijanju mitov, popačenih podob in prikrojjenih resnic. Kdor ga je dobro poznal, ve, da to ni bilo njegovo stališče zgolj do stroke in znanosti, temveč tudi odnos do življenja nasploh. Do formalnih avtoritet in do oblastnikov vseh vrst je vselej ohranjal kritično distanco. Kot samorastnik, ki nikoli ni bil del klanskih ali političnih omrežij in ki mu ni bilo nič podarjeno, je ljudi cenil in spoštoval glede na njihove sposobnosti in karakterne značilnosti, in ne po njihovih formalnih položajih ali moči. Ni maral napuha in nečimrnosti, floskul, fraz in pretiranega leporečja in vse do konca je ostal neposreden in iskren. Tudi ob najinem zadnjem srečanju, ko sva se oba zavedala, da ga je zahrbtna bolezen že premagala in bo prekmalu zahtevala svoj končni davek.

Ko smo ga avgusta 2013 v ožjem družinskem in prijateljskem krogu spremljali do zadnjega počitka na ljubljanskih Žalah, se ob pogledu na nagrobnike številnih zaslužnih mož in žena, nisem mogel znebiti občutka, da nas Janez še zadnjič vodi po poti spomina, katerega del bo odslej tudi sam. Hvala za predavanje, profesor Cvirn.

Tone Kregar